

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Janusz Niczyporuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Aleksander Stępkowski

Magdalena Maria Wiszniewska (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa E. B. i M. O.

przeciwko B. G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 6 grudnia 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Zabrzu z 16 maja 2005 r., sygn. I Nc 368/05/P

- 1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Zabrzu z 16 maja 2005 r., I Nc 368/05/P w całości oraz przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania ze skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Prokurator Generalny pismem z 12 listopada 2020 r. wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy

w Zabrzu Wydział I Cywilny 16 maja 2005 r., I Nc 368/05/P w sprawie z powództwa E. B. i M. O. Wspólników s.c. „R.” przeciwko B. R. (dalej również: „pозwana”).

Powyższy prawomocny nakaz zapłaty został zaskarżony na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1904, dalej: „u.SN”), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o SN zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny zarzucił:

1. naruszenie w sposób rażący przepisów prawa materialnego, tj. art. 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. 2019, poz. 1145 z późn. zm., dalej: „k.c.”) w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zawarta 11 września 2003 r. umowa pomiędzy E. B. i M. O. Wspólnikami s.c. „R.”, a B. R., w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku zwłoki ze zwrotem kwoty pożyczki w kwocie 1480 zł, odsetek umownych z tytułu nieterminowej spłaty w wysokości 12% miesięcznie od kwoty pozostałej do zapłaty jest w całości ważna jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter „lichwiarski” są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą;
2. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. art. 486 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. 2018, poz. 1360 z późn. zm., dalej: „k.p.c.”), w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania, poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym nakazującego, aby B. R. w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaciła E. B. i M. O. Wspólnikom s.c. „R.” kwotę 1216,60 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 12% za każdy miesiąc zwłoki od dnia 12 grudnia 2004 r. do dnia zapłaty i obciążenie jej kosztami postępowania w kwocie 24,40 zł, podczas gdy już z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego

umowy pożyczki w sposób oczywisty wynika, że roszczenie skierowane wobec B. R. w zakresie we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne i sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie zawarta umowa pożyczki jest nieważna, w konsekwencji nakaz zapłaty w postępowaniu nie mógł więc być wydany.

Na podstawie tak sformułowanych zarzutów, rozwiniętych następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny działając na podstawie art. 91 § 1 u. SN wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Zabrzu Wydział I Cywilny wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Prokurator Generalny przedstawił dotychczasowy przebieg postępowania.

Nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 16 maja 2005 r., I Nc 368/05/P Sąd Rejonowy w Zabrzu Wydział I Cywilny na skutek pozwu wniesionego 11 kwietnia 2005 r. przez E. B. i M. O. Wspólników s.c. „R.” w stosunku do B. R. orzekł, że pozwana w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu winna zapłacić powodom kwotę 1216,60 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 12% za każdy miesiąc zwłoki od 12 grudnia 2004 r. do dnia zapłaty i obciążył ją kosztami postępowania w kwocie 24,40 zł lub wnieść w tym terminie sprzeciw. Wobec braku jego zaskarżenia, nakaz zapłaty uprawomocnił się. Zobowiązanie B. R. wynikało z umowy pożyczki zawartej 11 września 2003 r. pomiędzy nią a E. B. i M. O. Wspólnikami s.c. „R.”, zgodnie z którą pozwanej udzielona została pożyczka pieniężna w kwocie 1000 zł z opłatą od pożyczki wynoszącą 480 zł. Kwota zadłużenia wynosiła 1480 zł i miała być spłacona w 4 ratach po 370,00 zł każda płatnych co miesiąc począwszy od 11 października 2003 r. z ostatnią ratą płatną do 11 stycznia 2004 r.

B. R. zobowiązała się wraz z umową pożyczki do zapłaty (w przypadku zwłoki w zwrocie pożyczki w kwocie 1480 zł) odsetek umownych z tytułu nieterminowej spłaty w wysokości 12% miesięcznie od kwoty pozostałej do zapłaty. Sąd Rejonowy w Zabrzu wobec niepodjęcia nakazu zapłaty przez pozwaną przyjął fikcję prawną doręczenia pozwanej przedmiotowego nakazu oraz uznał, iż pozostawiony w aktach

postępowania nakaz zapłaty został skutecznie doręczony w dniu 16 czerwca 2005 r. Odpis nakazu zapłaty został doręczony pozwanej na jej wniosek dopiero w grudniu 2013 r. Na podstawie nakazu zapłaty została od pozwanej wyegzekwowana kwota 25 996,71 zł.

Pismem z 25 marca 2021 r. E. B., reprezentowany przez radcę prawnego J. K. oraz M. O. byli wspólnicy s.c. „R.” wnieśli odpowiedź na skargę nadzwyczajną domagając się jej oddalenia oraz zasądzenie od pozwanej na ich rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Pismem z 21 maja 2021 r. B. G. (dawniej R.) wniosła o wycofanie skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego z 12 listopada 2020 r. od nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Zabrzu I Wydział I Cywilny z 16 maja 2005 r., I Nc 368/05/P. Jako przyczynę wniosku o wycofanie przez Prokuratora Generalnego skargi nadzwyczajnej B. G. (dawniej R.) wskazała zawarcie 17 maja 2021 r. umowy ugody z E. B. i M. O. Wspólnikami s.c. „R.”, która w całości zaspokoila roszczenie.

W odpowiedzi na pismo B. G. (dawniej R.) z 21 maja 2021 r. Prokurator Generalny wniósł o rozpoznanie skargi nadzwyczajnej jako zasadnej. Prokurator Generalny przytaczając argumenty uznał, że zawarta umowa ugody nie wpłynęła w żadnym stopniu na ocenę zasadności wniesionej skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego z: 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/19). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21). W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych*, Przegląd Sądowy 2019, nr 2, s. 8).

Wskazać tym miejscu należy, że w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej nie ma zastosowania art. 398² § 1 k.p.c., uzależniający jej dopuszczalność od wartości przedmiotu zaskarżenia. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w uchwale z 5 września 2023 r., I NZP 2/23 wydanej na tle rozpoznawanej sprawy, po przedstawieniu składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego. Sąd Najwyższy stwierdził w nim, że wniesienie skargi nadzwyczajnej jest dopuszczalne od każdego orzeczenia, wskazanego w art. 89 § 1 u.SN bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia. W ocenie Sądu Najwyższego art. 89 § 1 u.SN samodzielnie i wyczerpująco wyznacza bowiem zakres orzeczeń zaskarżalnych skargą nadzwyczajną, nie odwołując się do wartości przedmiotu zaskarżenia, a ponadto brak jest przekonujących argumentów natury aksjologicznej i celowościowej, które skłaniałyby do przyjęcia, że również w przypadku skargi nadzwyczajnej konieczne jest ograniczenie możliwości zaskarżania orzeczeń w sposób wynikający z art. 398² § 1 k.p.c. Wtedy Sąd Najwyższy zaznaczył nadto, że wyżej opisany pogląd znalazł odzwierciedlenie w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego: (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19;

24 lipca 2019 r., I NSNc 9/19; 13 maja 2020 r., I NSNc 28/19; 28 października 2020 r., I NSNc 38/20; 19 stycznia 2021 r., I NSNc 50/20 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z: 21 września 2021 r., I NSNc 78/20; 22 grudnia 2021 r., I NSNc 83/21). Skarga nadzwyczajna może być zatem wywiedziona przy bardzo niskiej wartości przedmiotu sporu, gdy w sprawie doszło do naruszenia praw procesowych strony (tzn. gdy istotna z perspektywy skargi jest nie tyle utrata środków o wymiernej wartości, co „utrata” niewymiernego co do wartości prawa jednostki), które to naruszenia skarga nadzwyczajna ma za zadanie usunąć (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 22 listopada 2022 r., I NSNc 297/22; 21 grudnia 2022 r., I NSNc 312/22 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 30 listopada 2022 r., I NSNc 315/22).

Skarga nadzwyczajna ma mieszany prywatno-publiczny charakter. Sposób jej ukształtowania zakłada bowiem ściśle powiązanie ochrony interesu prywatnego z interesem publicznym. Przedmiotem skargi nadzwyczajnej jest przecież prawomocne orzeczenie sądu, a więc rozstrzygnięcie indywidualnej sprawy, co wskazuje na silną obecność w jej konstrukcji interesu prywatnego. W odniesieniu do aspektu publicznoprawnego skargi nadzwyczajnej, w wymiarze proceduralnym daje temu wyraz przyznanie legitymacji czynnej do inicjacji kontroli nadzwyczajnej jedynie podmiotom publicznym stojącym na straży praworządności i praw obywatelskich, natomiast w wymiarze materialnym interes publiczny wyraża się w kształcie przesłanki funkcjonalnej ukierunkowującej skargę nadzwyczajną na zapewnienie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Wadliwość orzeczenia musi więc wykraczać poza wymiar wyznaczony jedynie interesem prywatnym strony (zob. szerzej M. Dobrowolski, A. Stępkowski, *Skarga nadzwyczajna – dopełnienie systemu ochrony porządku konstytucyjnego*, Studia Iuridica 2022, nr 91, s. 74-75 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 19 kwietnia 2023 r., II NSNc 43/23).

Na gruncie art. 89 u.SN legitymację czynną do wniesienia skargi nadzwyczajnej ma tylko Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich

Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Powyższe oznacza, że wobec treści art. 89 § 2 u.SN legitymacja czynna do wniesienia skargi nadzwyczajnej nie przysługuje stronie postępowania. W postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej zdolność strony do inicjowania tego postępowania jest zatem wyłączona. Stąd sporządzenie skargi nadzwyczajnej osobiście przez stronę jest dotknięte brakiem nieusuwalnym i powoduje konieczność odrzucenia skargi nadzwyczajnej jako niedopuszczalnej. W realiach rozpoznawanej sprawy taka legitymacja nie przysługuje więc B. G.. Wobec powyższego tylko legitymacja Prokuratora Generalnego, który występuje w interesie prawnym o charakterze publicznym, jest istotna z punktu widzenia wniosku B. G. o cofnięcie skargi nadzwyczajnej. Tym samym wniosek strony postępowania odnośnie do cofnięcia skargi nadzwyczajnej nie będzie wywoływał tutaj skutków prawnych, jeżeli jest temu przeciwny Prokurator Generalny na gruncie art. 89 § 2 u.SN.

Sąd Najwyższy odnosząc się do pisma Prokuratora Generalnego z 23 lipca 2023 r. podziela dlatego jego stanowisko, że zawarta w niniejszej sprawie ugoda nie wpływa w żadnym stopniu na ocenę zasadności złożonej skargi nadzwyczajnej, zaś ona sama pozostaje aktualna w całości. Ponieważ zawarta ugoda faktycznie chroni pożyczkodawcę przed następstwami jego działań oraz niewłaściwie działającego Sądu, który dopuścił do wyegzekwowania lichwiarskich odsetek za zwłokę w wysokości 12% miesięcznie. Dysproporcja pomiędzy kwotą udzielonej pożyczki, a kwotą do spłaty i nienależną korzyścią pożyczkobiorcy jest nadal bardzo duża. Przeprowadzając symulację kwot, które musiałyby spłacić B. G. w oparciu o wartości odsetek ustawowych i umownych liczone w okresie od wymagalności świadczenia tj. od 12 stycznia 2004 r. do daty zawarcia ugody tj. do 17 maja 2021 r. można przyjąć, iż w przypadku odsetek ustawowych byłaby to kwota 4 190,00 zł, a w przypadku uśrednionych odsetek umownych, kwota nie mniejsza niż 38 475,00 zł. Różnica pomiędzy kwotą wyegzekwowaną, a kwotą należną przy przyjęciu odsetek ustawowych, to w dalszym ciągu kwota 6 806,71 zł (kwota z egzekucji 25 996,71 zł - kwota z ugody 15 000,00 zł = 10 996,71 zł, 10 996,71 zł - 4 190,00 zł kwotą do zapłaty po uwzględnieniu odsetek ustawowych = 6 806,71 zł). Niewątpliwie kwota ta pozostaje w dalszym ciągu w rażącej dysproporcji do godziwych odsetek za zwłokę od kwoty udzielonej pożyczki, które powinny być ustalone na poziomie odsetek

ustawowych. Celem udzielenia pożyczki nie może bowiem być nadmierne wzbogacenie po stronie pożyczkodawcy.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN, uchylił w całości nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Zabrzu Wydział I Cywilny 16 maja 2005 r., I Nc 368/05/P i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

Zdanie odrębne od wyroku i uzasadnienia złożył SSN Aleksander Stępkowski.
[SOP]

[a!]